

Fabio L. Grassi, *Atatürk, Çeviren: Eren Yücesan Cendey, İstanbul, Doğan Yayınları, 2009, 408 s.*

Gamze IŞIK¹

¹Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü,
İstanbul, Türkiye

ORCID: G.I. 0000-0002-2262-3810

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Gamze Işık,
İstanbul, Türkiye

E-posta/E-mail: gamze__isik@hotmail.com

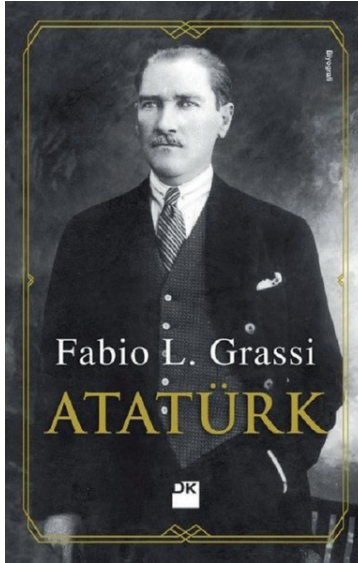
Başvuru/Submitted: 03.10.2018

Revizyon Talebi/Revision Requested:
05.10.2018

Son Revizyon/Last Revision Received:
10.10.2018

Kabul/Accepted: 12.10.2018

Atıf/Citation: Işık, G. (2019). Atatürk [Fabio L. Grassi tarafından yayına hazırlanan *Atatürk* başlıklı kitabın değerlendirmesi]. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları-Recent Period Turkish Studies*, 35: 177-183. <https://doi.org/10.26650/YTA2019-583834>

Mustafa Kemal Atatürk hakkında yazılmış pek çok biyografi mevcuttur. Ancak bu eserlerin, niceliğinden çok niteliği onları okunabilir kılmaktadır ve eserin kıymeti, bunlarla doğru orantılıdır. İtalyan bir tarihçi gözüyle hazırlanan bu eser, mukayeseli anlatımı ile Atatürk dönemine farklı bir bakış açısı getirmektedir.

Tarihçi Fabio Grassi, tarafından yazılmış olan “*Atatürk*” isimli bu biyografik eser, Mustafa Kemal Atatürk’ün, nasıl bir ortamda yetiştiğini anlatmakla beraber onun, eğitim gördüğü okulları ve dönemin konjonktürünü, askerlik mesleğine olan tutkusunu, siyasi mücadelelerini ve devlet adamlığını dışarıdan bir gözle yorumlamıştır. Eser, İtalya’da “*Atatürk, Il Fondatore Della Turchia Moderna*” ismiyle yayımlanmıştır.

Uzun yıllar Türkiye’de yaşayan ve Türkiye Cumhuriyeti tarihi üzerine araştırmalar yapan Fabio Grassi, Roma Üniversitesi Çağdaş İtalyan Tarihi Bölümü’nde, Türk-İtalyan ilişkileri üzerine doktora yapmıştır. Grassi, halen Yıldız Teknik Üniversitesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü’nde öğretim görevlisi olarak çalışmakta olup, aynı zamanda Yıldız Teknik Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâpları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yönetim Kurulu üyesidir.

Çeşitli perspektifler ile Atatürk hayatının anlatıldığı bu biyografi çalışması, dokuz bölümden oluşmaktadır. “*Bir Jön Türk’ün Oluşumu (1880/1881-1908)*” ana başlığını taşıyan birinci bölümde yazar, Mustafa Kemal’in yetişmiş olduğu coğrafya ve toplum hakkında bilgi vermektedir. Yazar, bu bağlamda, özellikle ailesi ve eğitimiyle ilgili emin olamadığı bilgiler hakkında kesin ifadeler kullanmaktan kaçınmıştır. Grassi’ye göre, Mustafa Kemal’in dünyaya geldiği dönem, Osmanlı Devleti’nin Batı modernliğine uyum sağlama sürecine girdiği bir dönem idi. Bu yüzden doğduğu şehir olan Selanik, Avrupalı kimliği ve kozmopolit yapısı ile Mustafa Kemal Atatürk’ün fikri yapısını etkilemiştir.

Yazar, 1905 yılında genç bir subay olan Mustafa Kemal’in, çelişkili bir şekilde devletin muhalifi olduğunu ifade etmiştir. Bu yıllar (1905-1906) Osmanlı Devleti için zorluklarla doluydu. Grassi, birinci bölümde Osmanlı Devleti’nin bu zor yıllarını anlatmış ve reform çabalarının beklenen etkiyi yaratmadığından da bahsetmiştir. Yazara göre bunun sebebi, ılımlı bir reform çabası arayışında olunmasıydı. Böylece, muhafazakâr kesimin muhalefeti kontrol altına alınabilecektir. Osmanlı Devleti tarafından başlatılan bu modernleşme sürecinin itici gücü, toplumun içinden gelen bir olgu olmaktan ziyade, devletin varlığını korumak istemesiydi.

İkinci bölüm, “*İhtilaller, Savaşlar, Diplomasi ve Siyaset (1908-1914)*” ana başlığı altında çeşitli alt başlıklardan oluşmaktadır. Bu bölümde, Osmanlı topraklarının,

paylaşım planları ve Mayıs 1908’de gerçekleşen Reval Görüşmeleri hakkında bilgi verilmiştir. Ardından, Türk tarihinde bir kırılma noktası sayılabilecek II. Meşrutiyet’in ilanı süreci ve bu sürecin gelişimi anlatılmıştır.

İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin oluşumu, iktidara gelme aşamaları ve zamanla nasıl bir baskı unsuru oluşturdukları da ikinci bölümde detaylı bir şekilde incelenmiştir. Yazara göre İttihat ve Terakki Cemiyeti, ülkenin yönetimini doğrudan ele almayı düşünmemiştir. Teorik olarak devletin reform çabaları tamamlandığında cemiyet de bir denetim komitesi olarak kalacaktı. Yine yazara göre, Türkler tarafından yapılan modernleşme çalışmalarının ve yenilik hareketlerinin, Avrupa tarafından alkışlarla karşılanacağı düşüncesi, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin en büyük yanılması olmuştur.

Ayrıca bu bölümde, Mustafa Kemal’in, İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne ilgisi ve zamanla bu cemiyetten nasıl uzaklaştığı ya da uzaklaştırıldığı hakkında bilgiler verilmiş; Enver Bey ile Mustafa Kemal’in arasında gerçekleşen gizli rekabet değerlendirilmiştir. Ayrıca, Mustafa Kemal’in gönüllü olarak Trablusgarp’a gidişi hakkında bilgiler verilmekle birlikte, onun gençliğinden itibaren memleket meseleleri hakkındaki hassasiyeti de eserde anlatılmıştır.

Kitabın üçüncü bölümü, “*Çanakkale Kahramanı (1914-1918)*” ana başlığın altında yer alan çeşitli alt başlıklardan oluşmaktadır. Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’na girişi yazar tarafından şeffaf ve demokrat bir hareket olarak nitelendirilmemiştir. Hatta aynı durum değerlendirmesi, İtalya için de yapılmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin savaşa girme amaçları, ittifak arayışları ve savaş döneminde yaşanan kabine değişiklikleri dışarıdan bir göz ile değerlendirilmiştir. Grassi’ye göre, bu olayın başrol oyuncularını kesinlikle Enver ve Talat beylerdir. Ona göre, bu paşaların ittifak arayışları sonucunda gelişen diplomatik ve politik hesabı oldukça mantıklıydı.

Birinci Dünya Savaşı’nın en önemli cephelelerinden biri olan Çanakkale Cephesi bu bölümde ele alınmıştır. Kuşkusuz bu cephe, Türk bağımsızlık hareketinde tartışmasız bir öneme sahiptir. Yazara göre, bu başarının mutlak kahramanı Mustafa Kemal’dir. Çünkü Çanakkale’de elde edilen zafer, Türk askerinin moralini düzeltmiştir ve asker, düşmanı yenebileceği fikrini benimsemiştir.

Kitabın dördüncü bölümü, “*Bir Devlet Adamının İsyanı (1918-1919)*” ana başlığını taşımaktadır. Bu bölümde, Birinci Dünya Savaşı sonunda imzalanmış olan 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Antlaşması’nın madde ve koşulları hakkında bilgiler verilmiştir. Ateşkesin imzalanmasının ardından Enver, Talat ve Cemal paşalar, önce

Kırım'a, oradan da Berlin'e kaçırmıştır. Bu durum yeni tartışmaları da beraberinde getirmiş ve kabine değişiklikleri yaşanmıştır. Mustafa Kemal ise orduların dağıtılmasının ardından İstanbul'a çağırılmıştır.

Yazar tarafından, Mustafa Kemal'in, mütarekeden sonra İstanbul'da geçirdiği dönem, yetişkin hayatının en zor ve karamsar dönemlerinden biri olarak değerlendirilmiştir. Mustafa Kemal, bu dönemde çeşitli sağlık sorunları ile de mücadele etmiştir. Söz konusu dönemde Mustafa Kemal, hem kulak hem de böbrek rahatsızlığı ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Kitabın bu bölümünde, 15 Mayıs 1919 tarihi bağımsızlık savaşında bir dönüm noktası olarak değerlendirilmiştir. 14 Mayıs 1919 tarihinde İtilaf Devletleri'nin başlattığı İzmir işgali, 15 Mayıs 1919 tarihinde Yunanlılar tarafından tamamlanmıştır. Bu işgal, Türkiye'de savaşın bitmediğini herkese göstermiştir.

19 Mayıs 1919 tarihi ise yazar tarafından, serüvenin başlangıcı olarak yorumlanmıştır. Çünkü bu tarihte Mustafa Kemal, beraberindeki 18 kişi ile Samsun'a ayak basmıştır. 19 Mayıs, 1935 yılından itibaren Türklerin ulusal bayramlarından biri olarak kutlanmaktadır. Milli Mücadele Dönemi'nin en temel metinlerinden biri olan Amasya Genelgesi de kitabın dördüncü bölümünde ele alınmıştır. Yine, Erzurum ve Sivas Kongreleri bu bölümde ele alınmıştır. Yazara göre; söz konusu dönemde Mustafa Kemal, yavaş yavaş yol ayrımına geliyordu. Onun askerlikten istifası ise bu yol ayrımında alınan en radikal karar olarak nitelendirilmiştir.

Kitabın beşinci bölümü, "Ankara (1919-1921)" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde ele alınan konulardan birisi Misak-ı Milli kararları olmuştur. Son Osmanlı Mebusan Meclisi tarafından bu kararın nasıl kabul edildiği, gizli ve açık oturumlarda bazı tereddütlerin yaşandığını ifade edilmiştir. Yazara göre bu bildiri ile Erzurum ve Sivas Kongrelerinin kararları resmîyet kazanmıştır.

Ulusal mücadele döneminde, İrade-i Milliye adı ile bir gazete çıkarılmıştır ki bu gazete, Milli Mücadele hareketinin yayın organı olması açısından önemlidir. İç politikada süregelen kabine değişiklikleri de bu bölümde ele alınmıştır. Mustafa Kemal, herhangi bir iç karışıklığa engel olmak için gücün tek bir elde toplanması gerektiğine inanmıştır. O, bu sebeple ulusal direnişin liderliğini üstlenmiştir. Bu dönemde Mustafa Kemal, Moskova ile doğrudan ilişkiler kurmaya başlamıştır.

Kitabın bu bölümünde, İstanbul'un işgal edilme süreci ve sonrasında yaşanan gelişmeler hakkında da bilgiler verilmiştir. İtilaf güçleri tarafından oluşturulan ve çok ağır maddeler içeren Sevr Barış Antlaşması maddeleri hakkında bilgiler mevcut olup, bu

antlaşmanın Türk Hükümeti'ne zorla kabul ettirme çabaları hakkında da değerlendirmeler yapılmıştır. Yazar tarafından Sevr Barış Antlaşması, akıl dışı ve zorba bir tasarı olarak değerlendirilmiştir.

Kitabın altıncı bölümü, “*Başkomutan (1921-1922)*” başlığını taşımaktadır. Bu bölümün ilk alt başlığını Sakarya Meydan Muharebesi oluşturmaktadır. Savaşın süreci, hem Türk hem de Yunan Ordusu tarafından yapılan manevralar bu başlık altında anlatılmıştır. Türk Hükümeti tarafından, bu muharebenin zaferle sonuçlanması diplomatik alanda da olumlu sonuçlar doğurmuştur. Yazara göre; 26 Ağustos 1922 tarihinde başlayan ve 30 Ağustos 1922 tarihinde zafer ile sonuçlanan Büyük Taarruz, yıllarca devam eden Milli Mücadele hareketinin en büyük başarısı olarak değerlendirilmiştir.

Kitabın yedinci bölümü “*Barış, Cumhuriyet ve Büyük Reformlar*”(1922-1930) ana başlığını taşımaktadır. Bu bölümde, 11 Eylül 1922 günü Bursa'nın düşman işgalinden kurtarılmasının ardından 19 Eylül 1922 tarihinde son Yunan askerlerinin de Anadolu'yu terk ettikleri anlatılmıştır. Bu zorlu dönemde, Mustafa Kemal'in özel hayatında da bazı yenilikler oluyordu. Mustafa Kemal, 29 Ocak 1923 tarihinde, Latife Hanım ile evlenmiştir. Çok sade sayılabilecek bir tören ile bu evlilik gerçekleştirilmiştir. Yazara göre, bu evlilikle Mustafa Kemal, her alanda olduğu gibi bu konuda da milletine örnek olmak istemiştir. Kitapta, Atatürk'ün özel hayatına çoğu yerde vurgu yapılmıştır.

1 Kasım 1922 tarihinde saltanatın kaldırılması ve Lozan Barış Antlaşması'na giden süreçler de bu bölümde ele alınmıştır. Burada, Lozan görüşmelerinin ilk evresi, İzmir İktisat Kongresi ve Lozan görüşmelerinin ikinci evreleri hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. Tüm bu askeri ve siyasi zaferlerden sonra Mustafa Kemal, kafasındaki hedefi gerçekleştirmeye yönelmiştir. Bu dönemde Türkiye, ekonomik anlamda oldukça zor durumdadır. Grassi tarafından 1923 yılı, Türkiye'nin sıfır yılı olarak yorumlanmıştır. Ona göre, bu şartlara bağlı olarak izlenebilecek üç yol vardı: Ya doğrudan kolektivistliğe geçilecekti, ya kapitalizme bağlı bir yarı sömürge ekonomisi kabul edilecekti, ya da ulusal bir ekonomi oluşturulacaktı. Bu son seçenek, Milli Mücadele kadrosunun izlediği yol olmuştur.

28 Ekim 1923 tarihinde, 1921 Anayasası için üç değişiklik önergesi hazırlanmıştır. Birincisine göre, devlet artık cumhuriyet ile yönetilecekti. Cumhurbaşkanı hem yasamanın hem de yürütmenin bütün sorumluluğunu üstlenecekti. İkinci ve üçüncü değişikliklere göre de İslam resmi din, Türkçe resmi dil olarak ilan edilecekti. 29 Ekim 1923 tarihinde, bu yasa değişikliklerinin TBMM tarafından onaylanması ile cumhuriyet ilan edilmiş oluyordu.

Yazara göre, cumhuriyetin ilan edilmesi ile uzun zamandır gerçekleştirilmek istenen hilafet makamının kaldırılmasının da yolu açılmış oluyordu. Hilafetin kaldırılması meselesi de yine bu bölümde değerlendirilmiştir. Yine bu bölümde, cumhuriyet rejimini güçlendirmek amacıyla çok partili hayata geçiş denemeleri ve bunların henüz istenilen olgunluğa erişemediğinden bahsedilmiştir. Bu dönemde, ılımlı da olsa merkezîyetçilikten yerel yönetime kayma projesinin de gündemden kaldırıldığı ifade edilmiştir. 1926 yılında gerçekleşen İzmir Suikastı ve hemen ardından gerçekleşen mahkemeler de bu bölümde anlatılmakla birlikte, bölümün son alt başlığında Atatürk'ün nutkundan ve içeriğinden bahsedilmiştir.

Kitabın sekizinci bölümü ise “*Hayalci, Gerçekçi (1930-1938)*” başlığını taşımaktadır. Bu bölümün ilk konularından birini, 1929 yılında meydana gelen Dünya Ekonomik Bunalımı ve bunun Türkiye üzerindeki olumsuz etkileri oluşturmaktadır. 1930 yılında Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması ile yeniden çok partili hayat denemelerine geçilmiş fakat bu çabanın da sonucu alınamamıştır. İzmir Menemen'de gerçekleşen ayaklanmaya vesile olduğu gerekçesi ile bu parti 17 Kasım 1930 tarihinde feshedilmiştir.

Yazara göre; Atatürk, 1931 yılında Cumhuriyet Halk Fırkası'nın ideolojik bir çaba içine girmesini sağlayarak, programına ilişkin altı ilke belirlemiştir ve bu altı ilke, kırmızı bayrak üzerinde yer alan altı okla sembolize edilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, 1930'lardaki ülke yönetimini, 1920'li yıllara nazaran ağırlıklı olarak İsmet İnönü'ye emanet etmiş; bu şekilde geri kalan zamanını ise ulusun, kültürel gelişimi ve dönüşümüne harcamıştır. Çağdaşlaşma hedefine ulaşabilmek için birçok inkılâp yapılmış ve Türk genci, bu inkılâpların koruyucusu sayılmıştır. Böylelikle yapılan devrimlerin, evrimleşmesine zemin hazırlanmıştır.

1930'lu yıllarda dış politika, karşılıklı ziyaretler ile geliştirilmeye çalışılmıştır. Yazara göre bu dönemde, 21 Haziran 1934 tarihinde Kemalist devrimlerin sonuncusu olan Soyadı Kanunu yürürlüğe girmiştir. Soyadı Kanunu'na ek olarak Kasım 1934'te bütün unvanlar kaldırılmıştır. Yazara göre, uzun süre Türkiye'de yaşamamış biri, Atatürk'ün, Türk vatandaşının hayatındaki rolünü kavrayamaz.

Kitabın dokuzuncu ve son bölümü ise “*Atatürk'ten Sonra Kemalizm*” başlığını taşımaktadır. Atatürk'ün sağlık durumunun kötüleşmesi ve ardından 10 Kasım 1938 tarihinde vefat etmesi üzerine 11 Kasım 1938 tarihinde oy birliği ile cumhurbaşkanlığına İsmet İnönü getirilmiştir. Grassi'ye göre İsmet İnönü, 1945 yılına kadar İslami gelenekle ve azınlıklarla çatışma içinde olarak Türkleştirme çalışmalarını sürdürmüştür.

Kitaba göre; İsmet İnönü, İkinci Dünya Savaşı tehlikesini büyük bir kurnazlık ile atlattı, ancak Varlık Vergisi olarak bildiğimiz uygulamayı son derece haksız ve yabancı düşmanlığı yüklü bir politika olarak değerlendirilmiştir. Bu bölümde 14 Mayıs 1950 seçimleri sonucunda iktidara gelen Demokrat Parti'yi, muhafazakâr-köylü-dindar ve liberal bir blok olarak yorumlamıştır. Yazara göre, Demokrat Parti'nin en büyük hatası, savurganlığı ve dışarıya fazlasıyla borçlanması olmuştur. Ayrıca, Demokrat Parti iktidarı, İnönü dönemine nazaran, daha net bir şekilde Atatürk'ün anısına sadakatle bağlı olmuştur. Grassi'ye göre, şimdi ve geleceğin Türkiye'sinde, yurtseverlik bağlantısında Mustafa Kemal Atatürk, ortak gurur kaynağı olarak birleştirici bir unsur olarak yaşama-ya devam edecektir.

Fabio Grassi, Atatürk isimli bu biyografi çalışması ile bir lideri bütün yönleri ile anlatmaya çalışmıştır. Kitabın, akademik bir altyapı ile hazırlanmış olması eseri güçlendirmiştir. Eserde, oldukça sade ve akıcı bir dil kullanılmıştır. Olaylar ve durumlar, genel olarak karşılaştırmalı bir anlatımla ele alınmıştır. Her açıdan ele alıp değerlendirmeye çalıştığımız bu biyografik eser, literatürümüze önemli bir katkı sağlayacaktır.

